

Микола Миколайович ПІДОЙМА

*(Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ,
м. Суми)*

Костянтин Анатолійович ФЕДЧЕНКО

*(Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ,
м. Суми)*

Сергій Іванович ІВАШИНА

*(Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ,
м. Суми)*

Роман Валерійович ПРОЦЕНКО

*(Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ,
м. Суми)*

АКТУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Стаття присвячена аналізу історичного досвід формування військової тактики і стратегії у світовому контексті. Розглянуто сутність такої особливості тактико-спеціальної підготовки поліцейських в умовах воєнного стану, як спрямованість на забезпечення високої бойової готовності особового складу крізь призму врахування готовності до різноманітних бойових ситуацій, які можуть мати місце не лише на полі бою, але й раптово виникати у населених пунктах, надано авторські рекомендації щодо врахування вказаної особливості у ході проведення занять із тактичної підготовки в системі службової підготовки поліцейських. Звернено увагу на такі особливості тактико-спеціальної підготовки поліцейських в умовах воєнного стану, як необхідність набуття особовим складом навичок, пов'язаним з груповим виконанням оперативних завдань та спрямованість на набуття психофізичної готовності до виконання поставлених завдань. Зазначено, що в ході формування у поліцейських психофізичної готовності до виконання завдань в умовах воєнного стану актуалізується роль спеціальної психологічної підготовки. Наголошено, що на заняттях із тактико-спеціальної підготовки неможливо у реальних умовах повною мірою відтворити бойові умови з усіма подразниками, чинниками, які впливають на дії особового складу. Проте це вбачається можливим за допомогою технологій віртуальної реальності.

Ключові слова: Національна поліція України, поліцейські, особливості, тактико-спеціальна підготовка, бойова готовність, психофізична готовність.

Постановка проблеми. З перших днів повномасштабного збройного вторгнення РФ на Національну поліцію України були покладені раніше не властиві завдання та функції, окремі з яких передбачають дії в умовах вогневого контакту, порятунк населення з-під завалів, доставлення гуманітарної допомоги та здійснення евакуації громадян з територій, які зазнають нещадних ворожих обстрілів. Актуалізувалося питання підтримання високої бойової готовності особового складу Національної поліції України в ході виникнення різного роду бойових ситуацій.

При цьому з червня 2024 року відповідно до доручення керівництва Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України та з метою виконання завдань, покладених на Національну поліцію України, у взаємодії з підрозділами (військовими частинами) Збройних Сил України, Головного управління розвідки Міністерства оборони України, Державної прикордонної служби України та іншими складовими сектору безпеки і оборони України із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі та стримування збройної агресії проти України, ведення стабілізаційних (оборонних) дій на кордоні держави, а також при виконанні завдань щодо участі в обороні держави у головних управліннях Національної поліції в областях та м. Києві створено штатні підрозділи поліції особливого призначення (стрілецькі) – стрілецькі підрозділи¹. Задля успішного виконання бойових завдань такими підрозділами перед вітчизняною науковою спільнотою постає вкрай важливе завдання за короткий проміжок часу розробити оптимальну модель тактико-спеціальної підготовки поліцейських, осмислити особливості такої моделі з урахуванням мінливої ситуації на фронті та всіх можливих загроз, у тому числі використання противником новітнього озброєння, задля забезпечення максимальної бойової готовності поліцейських.

У вітчизняній науковій думці окремі проблеми тактико-спеціальної підготовки особового складу для правоохоронних органів України розглядали у своїх наукових дослідженнях М. О. Боровик, І. В. Власенко, Ф. Ф. Зуров, С. П. Гіренко, С. В. Олексієнко, В. В. Федоров, Т. В. Шевченко та інші дослідники. Водночас безпекова ситуація в умовах воєнного стану є надзвичайно мінливою та нестабільною, постійно з'являються все нові виклики, вирішення яких покладається саме на органи і підрозділи Національної поліції України, що актуалізує пошуки оптимальних шляхів удосконалення тактико-спеціальної підготовки поліцейських.

Мета статті полягає в тому, щоб визначити актуальні особливості тактико-спеціальної підготовки поліцейських в умовах воєнного стану. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити такі завдання: стисло проаналізувати історичний досвід формування військової тактики і

¹ План-конспект для проведення занять з функціональної підготовки за темою «Особливості організаційно-правових засад діяльності поліцейських підрозділів поліції особливого призначення (стрілецьких) ГУНП в областях та м. Києві» // Департамент превентивної діяльності Національної поліції України. С. 4.

стратегії у світовому контексті; розглянути сутність окремих особливостей тактико-спеціальної підготовки поліцейських в умовах воєнного стану, зокрема спрямованості на забезпечення високої бойової готовності особового складу, необхідності набуття особовим складом навичок, пов'язаним з груповим виконанням оперативних завдань, спрямованості на набуття психофізичної готовності до виконання поставлених завдань.

Виклад основного матеріалу. В основі комплексного розуміння тактико-спеціальної підготовки поліцейських в умовах воєнного стану лежить ґрунтовний аналіз історії. Ті, хто прагне контекстуалізувати як поточні війни в Україні та Газі, так і потенційні конфлікти проти Китаю, Росії чи інших загроз, часто цитують історичні джерела. Як проникливо зазначив генерал Джеймс Н. Меттіс, «ми воюємо на цій планеті десять тисяч років; було б неетично не скористатися таким накопиченим досвідом». Невипадково одна з перших військових історій, Пелопоннеська війна, була написана генералом, який явно вірив, що минуле може вказати майбутнє. Такі вчені та полководці, як Ксенофонт, Юлій Цезар і Лев VI Мудрий, продовжували цю традицію, детально викладаючи уроки, здобуті тяжким досвідом, щоб інформувати майбутніх практиків війни. Повага до військової історії прискорилося, коли західні армії створили професійний офіцерський корпус¹.

Важливо зазначити в цьому контексті, що в різні історичні періоди відмінним було розуміння такої ключової характеристики як окремого бійця, так і цілого підрозділу, як бойової готовності. Саме спрямованість на забезпечення високої бойової готовності особового складу є, на наше глибоке переконання, однією з ключових особливостей тактико-спеціальної підготовки поліцейських в умовах воєнного стану.

Як зазначають І. В. Власенко, В. В. Федоров, Ф. Ф. Зуров, «бойова готовність – це здатність бійця або формування (підрозділу) приступити до виконання бойових завдань відповідно до їх призначення в установлені терміни. Виконання службово-бойових завдань в умовах загальновійськового бою передбачає комплекс основних заходів для підвищення готовності особового складу, до яких можна віднести: 1) професійний добір; 2) виховання морально-вольових якостей, самовдосконалення; 3) підготовку та підвищення кваліфікації (завчасно); 4) матеріально-технічне забезпечення, озброєння; 5) кількість особового складу, достатню для виконання завдання; 6) підготовку, планування заходів та командування (ситуативне); 7) заходи й засоби особистої безпеки; 8) тактику дій. Підготовлений до бойових дій особовий склад, його рішучість і самовпевненість не завжди є показниками готовності. За наявності однаково підготовленого особового складу близько 30% цього підрозділу до виконання конкретних службово-бойових завдань не готові, на що вказує практика ведення бойових дій»².

¹ Linn B., Donlon B. Learning or confirming? History and the military professional. *War Room*. URL: <https://warroom.armywarcollege.edu/articles/learning-lessons-2/>

² Власенко І. В., Федоров В. В., Зуров Ф. Ф. Особливості участі у бойових діях особового складу

Слід звернути увагу і на важливість в контексті діяльності поліцейських в умовах воєнного стану готовності до дій в умовах різноманітних бойових ситуацій, які можуть мати місце не лише на полі бою, але й раптово виникати у населених пунктах. Така ситуація пов'язана з терористичним характером ворожих артилерійських і ракетних обстрілів, які часто спрямовуються на цивільне населення, в райони щільної житлової забудови. Поліцейському в таких умовах необхідно проявляти лідерські якості, силу волі, здатність швидко приймати рішення, координувати діяльність інших служб, що залучені до ліквідації наслідків бойової ситуації, під якою О. М. Музичук, В. О. Невядовський, В. О. Найда розуміють «разову, обмежену в часі та просторі подію або дію, яка характеризується руйнівним або пригнічуючим впливом російської армії на повсякденне життя цивільного населення в Україні, до усунення наслідків якої задіяні, зокрема, підрозділи поліції»¹. Основні такі бойові ситуації необхідно розбирати на заняттях із тактичної підготовки в системі службової підготовки поліцейських. Кожен правоохоронець має детально відпрацьовувати порядок дій у разі виникнення тієї чи іншої бойової ситуації. Задля полегшення такого відпрацювання можуть розроблятися відповідні методичні рекомендації, відео-лекції та інші навчальні матеріали, у тому числі у взаємодії із закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських.

Варто бути свідомими і того, що поліцейським важливо зберігати високу бойову готовність і в ситуаціях, принципово не очікуваних, але таких, що можуть мати місце за умови нестабільної ситуації на фронті. При цьому важливо розуміти, що у поліцейських у таких ситуаціях може не бути необхідної техніки, озброєння, сил та засобів. Ми погоджуємося з думкою вітчизняних науковців, які зазначають, що «Національна поліція не має на своєму озброєнні гармат, артилерійських систем, авіації, танків, зенітно-ракетних установок, установок радіо-електронної боротьби, систем залпового вогню тощо. Кількісний склад тактичних та оперативних груп також не достатній для ведення навіть оборони. Наприклад, особовий склад слідчо-оперативної групи (5–6 поліцейських) на виїзді для проведення слідчо-оперативних дій на місці злочину не зможе витримати раптову атаку мотострілецької роти, а екіпаж патрульної поліції (2–4 поліцейських) при пересуванні на патрульному автомобілі не здатний протистояти раптовій атаці мотострілецького взводу»². При цьому на рівні тактико-спеціальної підготовки доречно опрацьовувати алгоритми дій поліцейських у таких ситуаціях з використанням навколишнього середовища, з маскуванням та подальшим виведенням особового складу з небезпечного району задля унеможливлення ситуації потрапляння поліцейських у полон.

Національної поліції. *Право і безпека*. 2024. № 2 (93). С. 11.

¹ Музичук О. М., Невядовський В. О., Найда В. О. Напрямки вдосконалення діяльності Національної поліції в умовах воєнного стану. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2023. № 1. С. 9.

² Власенко І. В., Федоров В. В., Зуров Ф. Ф. Особливості участі у бойових діях особового складу Національної поліції. *Право і безпека*. 2024. № 2 (93). С. 9–10.

Ще однією актуальною особливістю тактико-спеціальної підготовки поліцейських в умовах воєнного стану є необхідність набуття особовим складом навичок, пов'язаним з груповим виконанням оперативних завдань. Як зауважують І. В. Власенко, Т. В. Шевченко, Б. С. Сідельніков, В. Ю. Панченко, «тактичні та оперативні групи, до яких входить збільшена кількість особового складу, особовий склад кількох підрозділів, створюються для виконання саме складних завдань (надзвичайні ситуації, поліцейські операції, протидія злочинним групам, пошукові заходи на місцевості і т. д.). На жаль, проблемам, пов'язаним з груповим виконанням оперативних завдань, як у теоретичному плані, так і під час підготовки практичних підрозділів приділяється недостатньо уваги»¹. Особливо актуальним є питання дій малих тактичних груп в районах міської забудови. Хоча операції на відкритій місцевості зараз є основними, очікується, що все більше конфліктів відбуватиметься в міських умовах, що потребує більшої мобільності, комунікації, сприйняття та контролю, ніж на відкритій місцевості².

Не менш важливою особливістю тактико-спеціальної підготовки поліцейських в умовах воєнного стану є спрямованість на набуття психофізичної готовності до виконання поставлених завдань. Як зазначають науковці, «набуття умінь і навичок на практичних заняттях у системі службової підготовки (функціональна, спеціальна фізична, вогнева і тактична підготовка) повинно розпочинатися з якісних тренувань із використанням спеціальних програм і методик, які повинні визначити та розвинути професійні якості поліцейських. Наприклад, заняття з тактичної підготовки організовуються та проводяться в навчальних групах за місцем служби, на навчальних зборах з обов'язковим урахуванням покладених на підрозділи поліції завдань та особливостей їх службової діяльності, географічних умов, рівня підготовленості поліцейських, психологічних та морально-ділових якостей, а також досвіду, набутого під час проведення спеціальних операцій. До проведення практичних занять необхідно провести заняття з опрацювання професійних якостей поліцейських. Науковці пропонують такі програми для отримання і тренування професійних якостей: швидкість реакції та спостережливість; спостережливість; концентрація уваги, пам'ять і спостережливість; увага, реакція і багатозадачність; увага, швидкість реакції, поле зору та багатозадачність»³.

Колектив дослідників під керівництвом С. П. Гіренка зазначає, що «структуру впливу екстремальних факторів на психофізичну готовність під час виконання посадових обов'язків на первинних офіцерських посадах

¹ Власенко І. В., Шевченко Т. В., Сідельніков Б. С., Панченко В. Ю. Дослідження ефективності дій малих тактичних груп у службово-бойовій діяльності правоохоронних органів. *Чесť і закон*. 2022. 3 (82). С. 13.

² Digney B., Penzes S. High utility robotics in urban combat operations. In: 6th International Conference on Climbing and Walking Robots (CLAWAR 2003). Catania, 17–19 September 2003. P. 707.

³ Власенко І. В., Шевченко Т. В. Підвищення боєготовності та боєздатності поліцейських до дій в екстремальних ситуаціях. *Право і безпека*. 2022. № 3 (86). С. 118.

складає: 1) мотивація до виконання службово-бойової (оперативної) діяльності в екстремальних умовах (із відповідними залежностями: психологічний стан індивіда; фізичний стан; адаптація; реакції пристосування; ефективність виконання завдань за призначенням; рівень сформованості професійних компетентностей тощо); 2) характер екстремальних факторів (блок 1: порушення структури тканин, інгібування активності ферментів, порушення окисних процесів, внутрішньоклітинний ацидоз, гіпоксія клітин, гліколіз, регенерація, фізіологічні реакції відповіді; блок 2: механічні; фізичні; хімічні, термічні, біологічні, соціальні, антропогенні (патогенні), матеріально-технічні; блок 3: порушення процесу обробки (сприйняття) інформації, імпульсивність в діях, загальмованість, порушення виконавчих функцій, порушення процесу сприйняття та мислення, емоційне напруження, психологічні (психофізичні) реакції відповіді); 3) стресори готовності (бойова небезпека, гіподинамія (гіпокінезія), вібрація (ухитування), патогенні мікроорганізми, фізичні (психофізичні) навантаження, нервово-психічне напруження, біль, холод, гіпоксія, спека, спрага)»¹.

У ході формування у поліцейських психофізичної готовності до виконання завдань в умовах воєнного стану актуалізується роль спеціальної психологічної підготовки в ході «формування позитивної психологічної мотивації до виконання обов'язків, навчання прийомам емоційно-вольової мобілізації, зняття негативних психічних станів методами надання первинної психологічної допомоги і самопомоги, гуртування і злагодження підрозділів. Спеціальна психологічна підготовка спрямована на розвиток специфічних психологічних якостей поліцейських відповідно до роду підрозділу, досягнення довгострокової психологічної готовності до виконання службових обов'язків. Серед головних її завдань виділяють формування у поліцейських прийнятного рівня психічної стійкості до впливу психотравмуючих чинників бойових дій, притаманних підрозділу та спеціалізації»².

Слід зазначити, що на заняттях із тактико-спеціальної підготовки неможливо у реальних умовах повною мірою відтворити бойові умови з усіма подразниками, чинниками, які впливають на дії особового складу. Проте це вбачається можливим за допомогою технологій віртуальної реальності, зокрема за допомогою створення тактичної комунікаційно-імітаційної навчально-тренувальної системи на основі віртуальної реальності³.

¹ Гіренко С. П., Голубничий М. В., Тулінов В. С., Коваленко В. Л., Пашенко В. М., Стасенко О. А., Олексієнко С. В., Хацаюк О. О. Психофізична готовність майбутніх офіцерів-правоохоронців до службово-бойової (оперативної) діяльності. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. 2023. Вип. 2 (160). С. 84–85.

² Боровик М. О. Удосконалення засобами фізичної підготовки стресостійкості поліцейських у службово-бойових завданнях у зоні проведення ООС. *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2021. № 2. С. 116.

³ Chen G., Lu X., Liao D., Chen Q. Tactical Communication Simulation Training System Based on VR. In: *International Conference on Advanced Computer Theory and Engineering (ICASTE 2008)*. Phuket, 20–22 December 2008. P. 494.

Як стверджують тайванські науковці, доповнена реальність (AR) досягла величезного прогресу за останнє десятиліття і широко використовується в освіті, промисловому секторі, медичній промисловості, військовій промисловості. Більше уваги приділяється симуляціям навчання бійців і вдосконаленню систем сприйняття поля бою. Застосування AR у тактичній підготовці все ще є новою сферою досліджень, але має величезний потенціал. Науковці пропонують систему тактичної підготовки на основі тривимірної доповненої реальності та прототип системи для поєднання віртуальної інформації з реальним середовищем і забезпечення переваг інтуїції, взаємодії та візуалізації інформації¹.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можна дійти до висновку, що тактико-спеціальна підготовка поліцейських в умовах воєнного стану є невіддільною від врахування таких особливостей, як спрямованість на забезпечення високої бойової готовності особового складу, яка зводиться як до ефективного виконання службово-бойових завдань в умовах загальновійськового бою, так і готовності до дій в умовах різноманітних бойових ситуацій, які можуть мати місце не лише на полі бою, але й раптово виникати у населених пунктах в умовах ворожих артилерійських і ракетних обстрілів, які часто спрямовуються проти цивільного населення, а також у принципово не очікуваних ситуаціях, але таких, що можуть виникати за умови нестабільної ситуації на фронті; необхідність набуття особовим складом навичок, пов'язаним з груповим виконанням оперативних завдань, особливо в складі малих тактичних груп в районах щільної міської забудови; спрямованість на набуття психофізичної готовності до виконання поставлених завдань, що може бути досягнуто за рахунок проведення занять із спеціальної психологічної підготовки та моделювання можливих ситуацій за допомогою технологій віртуальної реальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боровик М. О. Удосконалення засобами фізичної підготовки стресостійкості поліцейських у службово-бойових завданнях у зоні проведення ООС. *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2021. № 2. С. 112–120. DOI <https://doi.org/10.26661/2522-4360-2021-2-18>.
2. Власенко І. В., Федоров В. В., Зуров Ф. Ф. Особливості участі у бойових діях особового складу Національної поліції. *Право і безпека*. 2024. № 2 (93). С. 9–20. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2024.2.01>.
3. Власенко І. В., Федоров В. В., Зуров Ф. Ф. Особливості участі у бойових діях особового складу Національної поліції. *Право і безпека*. 2024. № 2 (93). С. 9–20. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2024.2.01>.
4. Власенко І. В., Шевченко Т. В. Підвищення боєготовності та боєздатності поліцейських до дій в екстремальних ситуаціях. *Право і*

¹ Mao C., Chen C. Augmented Reality of 3D Content Application in Common Operational Picture Training System for Army. *International Journal of Human-Computer Interaction*. 2021. № 37 (20). P. 1899.

безпека. 2022. № 3 (86). С. 116–127. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2022.3.10>.

5. Власенко І. В., Шевченко Т. В., Сідельников Б. С., Панченко В. Ю. Дослідження ефективності дій малих тактичних груп у службово-бойовій діяльності правоохоронних органів. *Честь і закон*. 2022. 3 (82). С. 13–21. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/14784>.

6. Гіренко С. П., Голубничий М. В., Тулінов В. С., Коваленко В. Л., Пашенко В. М., Стасенко О. А., Олексієнко С. В., Хацаюк О. О. Психофізична готовність майбутніх офіцерів-правоохоронців до службово-бойової (оперативної) діяльності. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. 2023. Вип. 2 (160). С. 81–86.

7. Музичук О. М., Невядовський В. О., Найда В. О. Напрямки вдосконалення діяльності Національної поліції в умовах воєнного стану. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2023. № 1. С. 5–12. DOI: <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2023.1.01>.

8. План-конспект для проведення занять з функціональної підготовки за темою «Особливості організаційно-правових засад діяльності поліцейських підрозділів поліції особливого призначення (стрілецьких) ГУНП в областях та м. Києві» // Департамент превентивної діяльності Національної поліції України. 15 с.

9. Chen G., Lu X., Liao D., Chen Q. Tactical Communication Simulation Training System Based on VR. In: International Conference on Advanced Computer Theory and Engineering (ICACTE 2008). Phuket, 20–22 December 2008. P. 494–498.

10. Digney B., Penzes S. High utility robotics in urban combat operations. In: 6th International Conference on Climbing and Walking Robots (CLAWAR 2003). Catania, 17–19 September 2003. P. 707–716.

11. Linn B., Donlon B. Learning or confirming? History and the military professional. *War Room*. URL: <https://warroom.armywarcollege.edu/articles/learning-lessons-2/>.

12. Mao C., Chen C. Augmented Reality of 3D Content Application in Common Operational Picture Training System for Army. *International Journal of Human-Computer Interaction*. 2021. № 37 (20). P. 1899–1915.

Стаття надійшла до редакції 30.08.2024

Mykola M. PIDOIMA

(Sumy Branch of Kharkiv National University of Internal Affairs, Sumy, Ukraine)

Kostiantyn An. FEDCHENKO

(Sumy Branch of Kharkiv National University of Internal Affairs, Sumy, Ukraine)

Serhii Iv. IVASHYNA

(Sumy Branch of Kharkiv National University of Internal Affairs, Sumy, Ukraine)

Roman V. PROTSENKO

(Sumy Branch of Kharkiv National University of Internal Affairs, Sumy, Ukraine)

CURRENT FEATURES OF TACTICAL AND SPECIAL TRAINING OF POLICE OFFICERS IN MARTIAL LAW CONDITIONS

The article analyzes the historical experience of the formation of military tactics and strategy in the global context. The essence of such a feature of tactical and special training of police officers in martial law conditions is considered, as the focus on ensuring high combat readiness of personnel through the prism of taking into account readiness for various combat situations that can occur not only on the battlefield, but also suddenly arise in settlements, the author's recommendations are given on taking into account this feature during tactical training classes in the system of police officer training. Attention is drawn to such features of tactical and special training of police officers in martial law conditions as the need for personnel to acquire skills related to group performance of operational tasks and the focus on acquiring psychophysical readiness to perform the tasks set. It is noted that in the process of forming psychophysical readiness of police officers to perform tasks in martial law conditions, the role of special psychological training is actualized. It is emphasized that in tactical and special training classes it is impossible to fully recreate combat conditions with all the stimuli and factors that influence the actions of personnel in real conditions. However, this is considered possible with the help of virtual reality technologies.

Key words: *National Police of Ukraine, police officers, features, tactical and special training, combat readiness, psychophysical readiness.*